

Przegląd Prawno-Ekonomiczny

REVIEW OF LAW, BUSINESS & ECONOMICS

lipiec-sierpień-wrzesień

Nr 48
(3/2019)

WYDZIAŁ ZAMIEJSKOWY
PRAWA I NAUK
O SPOŁECZEŃSTWIE | **KUL**

WYDAWCA

Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II | Wydział Zamiejscowy Prawa i Nauk o Społeczeństwie
w Stalowej Woli

ADRES REDAKCJI

Redakcja „Przeglądu Prawno-Ekonomicznego” | 37-450 Stalowa Wola, ul. Ofiar Katynia 6a |
e-mail: ppe@kul.pl

ZESPÓŁ REDAKCYJNY

dr Artur Lis – redaktor naczelny (editor-in-chief) | dr David W. Lutz (Holy Cross College w Notre Dame, USA) | dr Dariusz Żak – zastępcy redaktora naczelnego (associate editors) | dr hab. Grzegorz Wolak – sekretarz redakcji (administrative editor) | dr hab. Piotr T. Nowakowski – redaktor ds. międzynarodowych (international editor) | dr hab. Filip Ciepły, dr Isaac Desta (Holy Cross College w Notre Dame, USA), dr Dorota Tokarska, dr Dominik Tyrawa, dr Timothy Wright (Holy Cross College w Notre Dame, USA) – redaktorzy tematyczni (subject editors) | dr Piotr Pomorski – redaktor statystyczny (statistical editor) | mgr Agnieszka Lis – redaktor językowy polskojęzyczny (Polish-language editor) | mgr Tomasz Deptuła (USA) – redaktor językowy anglojęzyczny (English-language editor) | prof. dr hab. Nikoła Gołowaty (UKRAINA) – redaktor językowy rosyjskojęzyczny | dr Judyta Przyłuska-Schmitt – redaktor konsultant (consulting editor) | mgr Rafał Podleśny – redaktor techniczny (layout editor)

RADA NAUKOWA

ks. prof. dr hab. Antoni DĘBIŃSKI (Rektor KUL Lublin) | prof. dr hab. Thomas BURZYCKI (Holy Cross College w Notre Dame, USA) | prof. dr hab. Wiktor CZEPUKO (Ukraina) | dr hab. Leszek CWIĘKA (KUL Stalowa Wola) | prof. dr hab. Czesław DEPTUŁA (KUL Lublin) | dr hab. Marzena DYJAKOWSKA (KUL Lublin) | abp. prof. dr hab. Andrzej DZIĘGA (Szczecin) | dr hab. Krzysztof GRZEGORCZYK (Wyższa Szkoła Humanistyczno-Przyrodnicza w Sandomierzu) | nadkom. dr Dominik HRYSZKIEWICZ (Wyższa Szkoła Policji w Szczytnie) | prof. dr hab. Aleks JULDASZEW (Interregional Academy of Personnel Management, Ukraina) | prof. dr hab. Marian KOZACZKA (KUL Stalowa Wola) | prof. dr hab. Andrzej KUCZUMOW (KUL Stalowa Wola) | prof. dr hab. Pantelis KYRMIZOĞLU (Alexander TEI of Thessaloniki, Greece) | dr hab. Antoni MAGDOŃ (KUL Stalowa Wola) | ks. prof. dr hab. Henryk MISZTAŁ (KUL Lublin) | prof. dr hab. Wojciech NASIEROWSKI (University of New Brunswick) | prof. dr hab. Jurij PACZKOWSKI (Ukraina) | prof. dr hab. Pylyp PYLYPENKO (Ukraina) | prof. dr hab. Anton STASCH (European Akademy of Technology & Management, Oedheim Niemcy) | prof. dr hab. Tomasz WIELICKI (California State University, Fresno) | ks. dr hab. Krzysztof WARCHAŁOWSKI (Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego)

RECENZENCI ZEWNĘTRZNI

dr hab. Leszek BIELECKI (Wyższa Szkoła Ekonomii, Prawa i Nauk Medycznych w Kielcach) | dr Walentyn GOŁOWCZENKO (Interregional Academy of Personnel Management, Ukraina) | dr hab. Mirosław KARPIUK (Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie) | dr Barbara Lubas (Nadbużańska Szkoła Wyższa w Siemiatyczach) | prof. dr hab. Oleksander MEREŻKO (Ukraina) | dr Kiril MURAWIEW (Interregional Academy of Personnel Management, Ukraina) | dr Łukasz Jerzy PIKULA (Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach) | ks. dr hab. Tomasz RAKOCZY (Uniwersytet Zielonogórski) | dr hab. Krystyna ROSŁANOWSKA-PLICHCIŃSKA (Wyższa Szkoła Zarządzania i Ekologii w Warszawie) | dr hab. Piotr RYGUŁA (Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego) | dr hab. Romuald SZEREMIETIEW (Akademia Obrony Narodowej) | prof. dr hab. Jerzy Tomasz SZKUTNIK (Politechnika Częstochowska) | prof. dr hab. Dariusz SZPOPER (Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie) | dr hab. Andrzej SZYMAŃSKI (Uniwersytet Opolski) | dr Agnieszka OGRODNIK-KALITA (Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN w Krakowie)

DRUK I OPRAWA

VOLUMINA.PL DANIEL KRZANOWSKI | ul. Ks. Witolda 7-9, 71-063 Szczecin | tel. 91 812 09 08 |
e-mail: druk@volumina.pl

ISSN 1898-2166 | Nakład 300 egz.

Spis treści

Artykuły

AGNIESZKA SADOWSKA-DZIWINA *Stosunek adwokackiej spółki partnerskiej do osób trzecich w zakresie odpowiedzialności partnerów za zobowiązania* | 12

KLAUDIA KIJĄŃSKA *Uprawnienie Zastępcy Prokuratora Generalnego do Spraw do Wojskowych do wnoszenia kasacji w sprawach karnych oraz wykroczeniach* | 27

KRYSTIAN WASILEWSKI *Status prawny komisarza wyborczego* | 38

IWO JAROSZ *Monistyczny system organów spółki kapitałowej w prawie polskim? Prosta spółka akcyjna i jej organy* | 46

KAZIMIERA JUSZKA, KAROL JUSZKA *Badawcza weryfikacja przestrzegania zasad prowadzenia oględzin w sprawach o zabójstwa w Polsce* | 65

MIROŚLAW KOPEĆ *Pomoc prawna udzielona przez adwokata z urzędu a zaliczka na podatek dochodowy od osób fizycznych w świetle orzecznictwa sądownoadministracyjnego* | 76

JAN KLUZA *Głos w dyskusji dotyczącej odpowiedzialności za przestępstwo narażania na bezpośrednie niebezpieczeństwo utraty życia albo ciężkiego uszczerbku na zdrowiu z zaniechania* | 91

EMILIA TOPOREK *Klauzule generalne. Ich rola i znaczenie w prawie cywilnym* | 101

MATEUSZ KORZENIAK *Prawnokarna charakterystyka dozwolonego ryzyka gospodarczego* | 114

ALEKSANDRA RUDKOWSKA *Instytucja sędziego pokoju jako przejaw dojrzałego i samodzielnego społeczeństwa – studium przypadku II Rzeczypospolitej Polskiej* | 132

WIKTORIA KUZIA *Konflikt projektanta z inwestorem, na tle prawa do nienaruszalności treści i formy utworu architektonicznego* | 145

ANNA WOLSKA-BAGIŃSKA *Przestępczość podatkowa w Polsce popełniana w zakresie zobowiązań podatkowych w podatku od towaru i usług* | 158

MATEUSZ MĄKOSA *Stwierdzenie polskiego pochodzenia a prawo do repatriacji* | 172

MICHAŁ SŁUŻALEC *Zezwolenie na udział w rozprawie osobie niepełnoletniej w charakterze publiczności, a wyłączenie jawności rozprawy głównej w procesie karnym* | 189

JAKUB KOZŁOWSKI *Skutki wyroku Trybunału Sprawiedliwości UE w sprawie C-284/16 Achmea w kontekście kryzysu praworządności w Unii Europejskiej* | 199

KACPER ROŻEK *Wybrane problemy metodologiczne dogmatyki prawa administracyjnego (problem konceptualizacji prawa administracyjnego)* | 212

MATEUSZ KUPIEC *Granice prawa dostępu do informacji publicznej a ochrona prywatności osób wykonujących zawód adwokata lub radcy prawnego* | 222

KAROL JUSZKA *Wpływ świadczenia pieniężnego na efektywność instytucji warunkowego umorzenia postępowania karnego* | 236

ŁUKASZ CHYLA *Nowe prawo prospektowe - ocena zmian* | 247

KRZYSZTOF BOKWA *Odpowiedzialność deliktowa w Kodeksie Cywilnym Zachodniogalicyskim z 1797 r.* | 276

RAFAŁ ŻELAZKO *Prawne aspekty wznowienia granic przez geodetę* | 287

KAROL SKOREK *Myśl ekonomiczna Adama Doboszyńskiego – ujęcie krytyczne* | 311

Glosa

SŁAWOMIR ZWOLAK *Glosa do wyroku Naczelnego Sądu Administracyjnego z 12 kwietnia 2017 r., II OSK 1295/16* | 325

DAMIAN DOBOSZ, ANNA NIZIOŁEK *Stosowanie klauzuli standstill na przykładzie glosy do wyroku Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z dnia 16 czerwca 2011 roku w sprawie C-212/10 Logstor ROR Polska sp. z o.o. przeciwko Dyrektorowi Izby Skarbowej w Katowicach* | 338

JOANNA GŁÓWKA-LUTY *Glosa do wyroku Sądu Najwyższego z dnia 11 grudnia 2018 r., IV CNP 31/17* | 349

Tekst źródłowy

ARTUR LIS *Dwa synody z 1212 roku* | 367

Contents

Articles

AGNIESZKA SADOWSKA-DZIWINA *The attitude of the advocate partner company to third parties in the scope of partner liability for debts* | 12

KLAUDIA KIJĄŃSKA *Possibility to lodge a cassation by Deputy Attorney General for Military Cases in criminal proceedings and petty offense proceedings* | 27

KRYSTIAN WASILEWSKI *Legal status of electoral commissioner* | 38

IWO JAROSZ *One-tier board structure in Polish corporate law? The simple joint stock company and its board model* | 46

KAZIMIERA JUSZKA, KAROL JUSZKA *Studies vetting the observance of rules for conducting forensic evidence by inspection in killing cases in Poland* | 65

MIROSŁAW KOPEĆ *Legal assistance provided by the attorney advance on income tax from individuals in the jurisprudence of administrative courts* | 76

JAN KLUZA *A voice in the discussion about liability for crime exposing to imminent danger of loss of life or severe health damage commit by negligence* | 91

EMILIA TOPOREK *General clauses. Their role and meaning in civil law* | 101

MATEUSZ KORZENIAK *Criminal law characterization of permitted economic risk* | 114

ALEKSANDRA RUDKOWSKA *Justice of the peace as a sign of a grown and independent community – study upon the case of the II Republic of Poland* | 132

WIKTORIA KUZIA *Conflicts between the Designer and the Investor with Respect to the Right to Integrity of the Content and Form of the Architectural Work* | 145

ANNA WOLSKA-BAGIŃSKA *Tax crimes in Poland regarding the Value Added Tax* | 158

MATEUSZ MAKOSA *Legal confirmation of Polish origin in the context of the right to repatriation* | 172

MICHAŁ SŁUŻALEC *Allowing the minor as the audience to participate in the trial, and regulation of close trial in criminal proceedings* | 189

JAKUB KOZŁOWSKI *The impact of the judgment of the European Court of Justice in case C-284/16 Achmea in the context of the rule of law crisis in the European Union* | 199

KACPER ROŻEK *Selected methodological problems of dogmatics of administrative law (problem of the conceptualization of administrative law)* | 212

MATEUSZ KUPIEC *The boundaries of the right to access to public information and the protection of privacy of attorneys and legal coun-sels* | 222

KAROL JUSZKA *Influence of monetary benefit on the effectiveness of conditional discontinuation of criminal proceedings* | 236

ŁUKASZ CHYLA *New prospectus law - the analysis of changes* | 247

KRZYSZTOF BOKWA *Tortious liability in the West Galician Code of 1797* | 276

RAFAŁ ŻELAZKO *Legal aspects of paying borders through geodet* | 287

KAROL SKOREK *Economic thought of Adam Doboszyński – critical approach* | 311

Gloss

SŁAWOMIR ZWOLAK *Gloss to the judgment of the Supreme Administrative Court of 12 April, 2017, file ref. II OSK 1295/16* | 325

DAMIAN DOBOSZ, ANNA NIZIOŁEK *The application of standstill clause by the example of gloss of judgment of European Court of Justice from the 16th of June 2011 in case C-212/10 Logstor ROR Polska sp. z o.o. versus Dyrektor Izby Skarbowej w Katowicach* | 338

JOANNA GŁÓWKA-LUTY *Gloss to the judgment of the Supreme Court of December 11, 2018, IV CNP 31/17* | 349

Source text

ARTUR LIS *Two synods from 1212* | 367

Jakub Kozłowski

Skutki wyroku Trybunału Sprawiedliwości UE w sprawie C-284/16 Achmea w kontekście kryzysu praworządności w Unii Europejskiej

The impact of the judgment of the European Court of Justice in case C-284/16 Achmea in the context of the rule of law crisis in the European Union

I. Wprowadzenie

Pomimo niestannego oraz konsekwentnego wzrostu znaczenia alternatywnych metod rozwiązywania sporów (dalej: ADR – Alternative Dispute Resolution) Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej (dalej: Trybunał, TS) w rewolucyjnym wyroku w sprawie Achmea¹ uznał klauzule arbitrażowe zawarte w wewnątrz-unijnych dwustronnych umowach o popieraniu i ochronie inwestycji (dalej: BIT – Bilateral Investment Treaty) za niezgodne z prawem UE. Konkluzja ta stała się przedmiotem debaty publicystycznej oraz prawniczej ze względu na swój doniosły charakter. Dodatkowym czynnikiem podkreślającym jej istotność jest żywotny wpływ nie tylko na system prawny unii i państw członkowskich, ale także na sytuację inwestorów. Głównym przedmiotem refleksji podjętej w poniższym artykule będzie próba analizy konsekwencji tego orzeczenia przez pryzmat procesu określanego w dyskursie publicznym i naukowym jako kryzys praworządności w Unii Europejskiej, którego wyrazem jest np. wszczęcie postępowania z art.7 Traktatu o Unii Europejskiej (dalej: TUE) wobec Polski.

¹ Wyrok wielkiej izby TS z dnia 6 marca 2018 r. w sprawie C-284/16 Slowakische Republik przeciwko Achmea BV, ECLI:EU:C:2018:158.

Zostanie wykazane, iż oba zagadnienia łączą się na płaszczyźnie teoretycznej oraz praktycznej. Ma to swoje odzwierciedlenie w zastosowaniu zaleceń Trybunału. Odwołują się one bowiem do pewnych zasad, na których zbudowane jest całe prawo europejskie. W okolicznościach, w których owe zasady przeżywają kryzys, mechanizmy przewidziane w traktatach nie spełniają w pełni swojej roli, a państwa członkowskie nie stosują się w pełni do zaleceń organów UE może dojść do sytuacji, która będzie godzić w szerokie grono podmiotów, począwszy od samej Unii, poprzez państwa, skończywszy na podmiotach prywatnych. Artykuł i jego struktura zakładają przybliżenie zagadnień teoretycznych związanych z samym wyrokiem Achmea, a także kwestiami dotyczącymi praworządności. Niewątpliwie istotna będzie charakterystyka wzajemnych relacji konsolidujących te dwie sfery, a także refleksja nad konsekwencjami ich połączenia oraz postulatami *de lege ferenda*.

II. Wyrok w sprawie C-284/16 Slovakische Republik przeciwko Achmea – geneza, rozstrzygnięcie i konsekwencje.

Omawiane orzeczenie należy obecnie do jednego z najszerzej komentowanych w piśmiennictwie², dlatego też jego opracowanie zostanie ograniczone do przytoczenia faktów węzłowych, kluczowych dla przedmiotu analizy podjętej przez autora. Po pierwsze niezbędne w tym zakresie będzie przytoczenie pojęcia BIT-ów. Zawierane pomiędzy państwami dwustronne traktaty o ochronie i popieraniu inwestycji tworzą powiązaną ze sobą sieć, pozwalając jednocześnie na wniesienie przez zagranicznego inwestora skargi przeciwko państwu, bezpośrednio do trybunału arbitrażowego, który rozstrzyga spór³. Naturalnym zagadnieniem związanym z prawem europejskim w tej sytuacji jest brak kontroli nad orzeczeniami tychże trybunałów przez TSUE. Warto odnotować, iż Komisja Europejska już w latach 2014-2015 proponowała zmiany w formule BIT-ów, jednocześnie przedstawiając swoje krytyczne stanowisko co do ich postanowień,

² Zob. S.G. Szilágyi, *The CJEU Strikes Again in Achmea. Is this the end of investor-State arbitration under intra-EU BITs?* International Economic Law and Policy, S. Hindelang, *The Limited Immediate Effects of CJEU's Achmea Judgement*, Verfassungsblog on Matters Constitutional, Ł. Chyla, *The Future of Intra-EU BITs after the Achmea Judgement*, ADR 2018, Nr 3, s. 23-26, P. Figuła, A. Rudkowska, *Konflikt interesów w arbitrażu inwestycyjnym. Wyrok C-284/16 i jego oddziaływanie na losy BIT-ów*, ADR 2018, Nr 3, s. 43-46.

³ Ł. Kułaga, *Udział Polski w transformacji międzynarodowego prawa inwestycyjnego. Aspekty prawnomiędzynarodwe i konstytucyjne.*, Przegląd Sejmowy 2018, Nr 3, s. 103.

w szczególności tych zawieranych pomiędzy państwami członkowskimi UE⁴. W literaturze przedmiotu podnoszone są jednak głosy wskazujące, iż były to działania spóźnione, i nie wystarczająco aktywne, szczególnie ze względu na fakt, iż stosowanie postanowień BIT-ów doprowadziło do powstania znaczącego orzecznictwa powołanych na ich podstawie sądów arbitrażowych⁵. Należy się do nich przychylić, niezależnie bowiem od przyjętej optyki na kwestię zgodności postanowień wewnątrzunijnych BIT-ów z prawem europejskim Komisja wskazywała, iż zajmuje w tej kwestii określone stanowisko, ale nie podjęła zdecydowanych działań mających na celu rozstrzygnięcie wątpliwości, co utwierdzało swoisty stan niepewności prawnej. Poruszoną powyżej kwestią dodatkowo akcentuje fakt, iż najwięcej wątpliwości w tym zakresie miały państwa, które dołączyły do Unii w wyniku dużego rozszerzenia z 2004 r., wymagające pewnego rodzaju szczególnej ochrony.

Stan faktyczny omawianego orzeczenia dotyczy postępowania arbitrażowego, którego stronami był holenderski ubezpieczyciel Achmea B.V. (d. Eureko) oraz Republika Słowacji. Naturalnie podstawą jego wszczęcia były postanowienia arbitrażowe zamieszczone w umowie BIT pomiędzy Holandią a Słowacją z 1991 r. Rząd Słowacji (a także Komisja) wskazywał, iż takowe klauzule jurysdykcyjne są niezgodne z prawem Unii, a konkretniej z art. 18, 267 i 344 Traktatu o Funkcjonowaniu Unii Europejskiej (dalej: TFUE). Rzecznik Generalny M. Wathelheldt w swojej opinii przyjął wyraźne stanowisko, iż postanowienia takich umów nie są niezgodne z Traktatami⁶. Argumentował on, że w przypadku uznania ich za sprzeczne z prawem unijnym można by rozszerzyć taką wykładnię na każdą formę arbitrażu⁷. Co więcej, wskazał także, iż stosowanie tego typu klauzul nie narusza zasady wzajemnego zaufania⁸. Akcentuje także dobrowolność zawarcia umów dwustronnych, a tym samym akceptacji możliwości poddania

⁴ W 2014 r. Komisja prowadziła konsultacje dotyczące systemu międzynarodowego prawa inwestycyjnego, w związku z negocjacjami nad podpisaniem umowy TTIP, *Sprawozdanie Internetowe konsultacje publiczne w sprawie ochrony inwestycji i rozstrzygania sporów między inwestorem a państwem (ISDS) w umowie o transatlantyckim partnerstwie handlowo-inwestycyjnym*, Bruksela 2015. Natomiast w 2015 r. Komisja wezwała państwa członkowskie do rozwiązania zawartych przez nie wewnątrzunijnych dwustronnych umów inwestycyjnych poprzez wszczęcie wobec pięciu z nich ((Austria, Holandia, Rumunia, Słowacja i Szwecja) postępowania w sprawie uchybienia zobowiązaniom państwa członkowskiego, komunikat prasowy w tej sprawie: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-15-5198_pl.htm.

⁵ Kułaga Ł., *Unia Europejska a zmiana paradygmatu w międzynarodowym prawie inwestycyjnym*, Europejski Przegląd Sądowy 2017, Nr 4, s. 5.

⁶ Opinia Rzecznika Generalnego M. Wathelheldta przedstawiona w dniu 19 września 2017 r. w sprawie C-284/16 *Slovakische Republik przeciwko Achmea BV*, ECLI:EU:C:2017:699.

⁷ Punkt 260 Opinii Rzecznika.

⁸ Punkt 267 Opinii Rzecznika.

się międzynarodowemu arbitrażowi, który określa mianem wyspecjalizowanego, niezależnego sądu⁹. Pomimo zajęcia tak wyraźnego stanowiska przez Rzecznika Generalnego, Trybunał zdecydował się orzec inaczej¹⁰. Punktem wyjścia, było powtórzenie utrwalonej w prawie unijnym konkluzji, zgodnie z którą umowa międzynarodowa nie może naruszać struktury kompetencyjnej określonej w traktatach i tym samym autonomii systemu prawnego Unii, nad której przestrzeganiem czuwa TSUE¹¹. Cechą charakterystyczną dla tej struktury jest właśnie szczególna rola Trybunału i narzędzia, jakimi dysponują państwa członkowskie i ich sądy, w tym odesłanie prejudycjalne. Dalej zostało wykazane, iż prawo europejskie stanowi komplementarną część porządku prawnego każdego z państw członkowskich, a powołany *ad hoc* sąd arbitrażowy zmuszony jest do dokonywania jego interpretacji¹², co stoi w sprzeczności z art. 267 TFUE, ponieważ nie jest sądem „jednego z państw członkowskich”¹³. Ważnym elementem orzeczenia, szczególnie w kontraście do opinii Rzecznika Generalnego jest stanowcze oddzielenie arbitrażu wynikającego z BIT-ów i klasycznego arbitrażu handlowego¹⁴, podkreśla to także S. Biernat¹⁵. Wobec powyżej wskazanych okoliczności Trybunał uznał omawiane klauzule arbitrażowe za niezgodne z prawem unijnym w skarżonym zakresie.

Omówienie skutków orzeczenia można rozpocząć od generalnego twierdzenia, iż *de facto* stanowi ono organicznie dla rozwoju postępowań arbitrażowych toczących się na podstawie wewnątrzunijnych BIT-ów¹⁶. Kolejnym wartym zaznaczenia skutkiem jest tendencja trybunałów arbitrażowych do traktowania orzeczenia w sprawie *Achmea* maksymalnie zawężająco, tak aby zminimalizować jego następstwa. Znamienne w skutkach mogą okazać się także konsekwencje na płaszczyźnie ekonomicznej, mowa tutaj o zachowaniu inwestorów, które wciąż, pomimo upływu czasu od wyroku, w dalszym ciągu jest niewiadomą w dłuższym terminie. Warto pamiętać także, że większość innych umów typu BIT ma bardzo podobną strukturę do badanej umowy pomiędzy Holandią

⁹ Punkt 266 Opinii Rzecznika.

¹⁰ Wyrok wielkiej izby TS z dnia 6 marca 2018 r. w sprawie C 284/16 *Slovakische Republik przeciwko Achmea BV*, ECLI:EU:C:2018:158.

¹¹ Punkt 32 Orzeczenia.

¹² Punkty 39-43 Orzeczenia.

¹³ Punkt 46 Orzeczenia.

¹⁴ Punkty 54-55 Orzeczenia.

¹⁵ S. Biernat, *Czy koniec rozstrzygania sporów na tle BIT przez sądy polubowne?*, Europejski Przegląd Sądowy 2018, Nr 5, s. 1.

¹⁶ Ł. Augustyniak, *Rec: M. Bungenberg, J. Griebel, S. Hobe, A. Reinisch (red.), International Investment Law, Baden-Baden 2015*, Europejski Przegląd Sądowy 2018, Nr 8, s. 57.

i Słowacją¹⁷. Powyżej wskazane skutki prowadzą zatem do zasadniczego procesu, który z biegiem czasu będzie postępował. Mowa o stopniowym wygaszaniu obowiązywania BIT-ów, a tym samym możliwości arbitrażu przeprowadzanego na ich podstawie. Opiera się on obecnie na wypowiedaniu takich umów oraz zawieraniu umów dwustronnych dotyczących zakończenia obowiązywania BIT-ów¹⁸. Proces ten w konsekwencji prowadził będzie do tego, czego inwestorzy zasadniczo chcieli uniknąć, mianowicie rozstrzygania sporów poddawanych dotychczas trybunałom arbitrażowym na podstawie klauzul zawartych w BIT-ach przez sądy krajowe danego państwa członkowskiego. Truizmem, choć niezbędnym do zauważenia jest stwierdzenie, iż podmiot prywatny nie będzie mógł wnieść skargi bezpośrednio do sądu unijnego, będzie musiał najpierw wyczerpać wszelkie krajowe środki zaskarżenia. I właśnie ta implikacja jest kluczowa z punktu widzenia przedmiotu analizy opracowania.

III. Zasada praworządności i jej kryzys.

Podmiotem, któremu zawdzięczamy wprowadzenie zasady państwa prawa do unijnego porządku prawnego jest Trybunał, który dzięki swojemu orzecznictwu stworzył zręby definicyjne i ramy, w których miałyby ona funkcjonować¹⁹. Wraz z przyjęciem traktatu z Lizbony pojawiła się ona także w art. 2 TUE²⁰. J. Barcik trafnie wskazuje, iż umieszczenie zasady na początku traktatu jest nieprzypadkowe, świadczy o nadrzędnej i doniosłej roli, jaką pełni w całym konstrukcie prawa europejskiego²¹. W doktrynie prawa europejskiego akcentuje się także jej dwoisty charakter, jako zasady oraz wartości, stanowiącej aksjologiczną podstawę

¹⁷ Ł. Chyla, *The Future of Intra-EU BITs after the Achmea Judgement*, ADR 2018, Nr 3, s. 29.

¹⁸ Ł. Kułaga, *Udział Polski w transformacji międzynarodowego prawa inwestycyjnego. Aspekty prawnomiędzynarodowe i konstytucyjne.*, Przegląd Sejmowy 2018, Nr 3, s. 103. Autor wskazuje także, iż najkorzystniejszym sposobem na usunięcie umów z obrotu prawnego byłoby zawarcie jednej umowy wielostronnej przez wszystkie państwa UE strony BIT-ów o zakończeniu ich obowiązywania wraz z klauzulą ochronną. Jest to niestety niemożliwe ze względu na różnicę stanowisk co do obowiązywania BIT-ów wśród państw członkowskich.

¹⁹ M. Rasmussen, *Revolutionizing European Law: A History of the Van Gend en Loos Judgment*, Int'l J Const L 2014, No. 1, s. 136–163.

²⁰ *Unia opiera się na wartościach poszanowania godności osoby ludzkiej, wolności, demokracji, równości, państwa prawnego, jak również poszanowania praw człowieka, w tym praw osób należących do mniejszości. Wartości te są wspólne Państwom Członkowskim w społeczeństwie opartym na pluralizmie, niedyskryminacji, tolerancji, sprawiedliwości, solidarności oraz na równości kobiet i mężczyzn.*

²¹ J. Barcik, *Ochrona praworządności w Radzie Europy i Unii Europejskiej ze szczególnym uwzględnieniem niezależności sądów i niezawisłości sędziów*, 2019, s.

całego systemu prawa UE²². Za J. Barcikiem i R. Barattą można stwierdzić, iż przestrzeganie zasady praworządności stanowi zobowiązanie *erga omnes partes* i tak też powinno być traktowane przez państwa członkowskie²³. Po dokonaniu choćby pobieżnej analizy Traktatów i innych źródeł prawa unijnego, orzecznictwa TSUE oraz sądów państwa członkowskich, literatury przedmioty oraz dokumentów sporządzanych przez instytucje UE łatwo zdać sobie sprawę, iż zasada praworządności nie jest jedynie aksjologiczną podstawą, wartością. Jest absolutnym fundamentem działania całego systemu prawnego Unii. Fundamentem w znaczeniu także funkcjonalnym.

Kryzys zasady praworządności w Unii Europejskiej ciężko określić mianem kryzysu strukturalnego. Zdaniem autora nie wynika on z potencjalnych niedoskonałości prawa europejskiego. Jest bowiem rezultatem pewnych działań państw członkowskich. Działania te bowiem generują szereg skutków, które zostaną omówione poniżej. Dyskusyjne jest, czy mechanizmy przeciwdziałania symptomom kryzysu, którymi dysponuje Komisja czy inne państwa członkowskie są wystarczające, adekwatne i relewantne, aczkolwiek jest to autonomiczna kwestia niewchodząca w zakres przedmiotowy analizy zawartej w tym opracowaniu. Nie jest także jego przedmiotem ocena działań poszczególnych państw członkowskich w kontekście zgodności z prawem, czy to krajowym, czy unijnym, zostaną omówione pewne procesy i ich konsekwencje, szczególnie te, łączące się z konkluzjami, które Trybunał wyprowadził przy okazji orzekania w sprawie *Achmea*. Kryzys ten jest wyraźny na kilku polach. Komisja dostrzegając to wydała w 2019 r. Komunikat, przypomina państwom członkowskim o wadze zasady praworządności, skutkach jej naruszania, a także środkach, jakimi dysponuje w przypadku owych naruszeń²⁴. Komisja wzywa także inne organy i instytucje oraz państwa członkowskie do jej respektowania. Czym zatem jest spowodowane takie działanie Komisji? Reaguje ona na wspomniane powyżej symptomy kryzysu praworządności w UE, dostrzegając przy okazji ich potencjalne, choć jednocześnie realne zagrożenia. Wśród przejawów analizowanego zjawiska można wyróżnić wszczęcie i przeprowadzanie postępowania z art. 7 TUE wobec Polski i Węgier, które szczególnie w przypadku Polski nie doprowadziło do koncyliacyjnego zażegnania sporu. Przeciwnie, obie strony stoją zdecydowanie

²² L. Pech, *A Union Founded on the Rule of Law: Meaning and Reality of the Rule of Law as a Constitutional Principle of EU Law*, ECLR 2010, No. 6, s. 359–396.

²³ R. Baratta, *Rule of Law 'Dialogues' Within the EU: A Legal Assessment*, HJRL 2016, No. 8, s. 361.

²⁴ Komunikat Komisji: *Dalsze umacnianie praworządności w Unii: Aktualna sytuacja i możliwe kolejne działania* z dnia 03.04.2019 r., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?qid=1563355748503&uri=CELEX:52019DC0163>.

przy swoich stanowiskach. Kolejnym żywotnym akcentem dotyczącym kryzysu praworządności w UE są zarzuty wobec kilku kluczowych i fundamentalnych aspektów obecnego kształtu sądownictwa w Polsce, które zostały zaprezentowane przez Rzecznika Generalnego E. Tancheva w jego opinii przedstawionej w ramach postępowania w sprawach połączonych C-585/18, C-624/18 i C-625/18²⁵. Rzecznik potwierdza właściwość Trybunału w zawisłych sprawach i wyraża potrzebę wydania w ich przedmiocie orzeczenia przez Trybunał²⁶. Co do istoty, wskazuje na liczne nieprawidłowości dotyczące skutków reformy sądownictwa, stanowczo krytykując jej kluczowe elementy i charakteryzując je jako godzące w prawo unijne²⁷. Te elementy kryzysu praworządności w Unii są niezwykle istotne z perspektywy prawa ustrojowego i instytucjonalnego UE. Mają one swoje znacznie dalej idące, objawiające się w praktyce orzeczniczej państw członkowskich, reperkusje. Ich podstawą jest wyrok Trybunału w sprawie C-64/16 Associação Sindical dos Juízes Portugueses przeciwko Tribunal de Contas²⁸. Jego przełomowość polega na stworzeniu nowego, praktycznego instrumentu oddziaływania na system prawny UE przez sędziów poszczególnych sądów krajowych. J. Barcik wskazuje na jego zdecentralizowany charakter jako cechę odróżniającą go od innych środków takich, jak np. procedura z art. 7 TUE, określając jednocześnie trafną metaforą „broni atomowej”²⁹. Orzeczenie podkreśla bardzo wyraźnie zasadę praworządności i lojalnej współpracy, jako podstawę wzajemnego zaufania wewnątrz UE³⁰. Rozstrzygając w obrębie pozornie osadzonego lokalnie stanu faktycznego, Trybunał pośrednio umożliwił sądom krajowym całej Unii badanie czy dane sądy, nawet innych państw, spełniają wymogi zapewnienia skutecznej ochrony sądowej³¹. Dodatkowo podkreślił także niezawisłość sędziów jako obligatoryjny element zapewniający realizację zasady praworządności³². Warto przytoczyć w tym miejscu rozstrzygnięcie, które zapadło w sprawie C-216/18 PPU, LM³³. Kluczowym zagadnieniem dotyczącym jego stanu prawnego i faktycznego

²⁵ Opinia Rzecznika Generalnego E. Tancheva przedstawiona w dniu 27 czerwca 2019 r. w sprawach połączonych C-585/18, C-624/18 i C-625/18, ECLI:EU:C:2019:551.

²⁶ Punkty 81-114 Opinii Rzecznika.

²⁷ Punkt 131-156 Opinii Rzecznika.

²⁸ Wyrok wielkiej izby TS z dnia 27 lutego 2018 r. w sprawie C-64/16 Associação Sindical dos Juízes Portugueses przeciwko Tribunal de Contas, ECLI:EU:C:2018:117.

²⁹ J. Barcik, *Ochrona praworządności w Radzie Europy i Unii Europejskiej ze szczególnym uwzględnieniem niezależności sądów i niezawisłości sędziów*, 2019, s.

³⁰ Punkt 34 Orzeczenia.

³¹ Punkt 40 Orzeczenia.

³² Punkt 41 Orzeczenia.

³³ Wyrok wielkiej izby TS z dnia z dnia 25 lipca 2018 r. w sprawie C-216/18 PPU LM, ECLI:EU:C:2018:586.

są okoliczności, w jakich orzekał Trybunał. TSUE odpowiadał bowiem na pytanie irlandzkiego Wysokiego Sądu (High Court), rozważając możliwość wstrzymania wykonania europejskiego nakazu aresztowania przez sąd krajowy, wobec uzasadnionego podejrzenia systemowego naruszania wartości państwa prawnego w państwie członkowskim wydającym ENA, czyli w tym wypadku Polsce³⁴. Wskazane konkretne i zdecydowane działania organów unijnych, państw członkowskich i ich sądów pokazują bez cienia wątpliwości, iż faktycznie możemy mówić o nich jako przejawach kryzysu praworządności w UE.

IV. Kryzys praworządności w UE a konsekwencje wyroku w sprawie Achmea.

Symptomy kryzysu praworządności w Unii stanowią istotny i być może nieodwracalny wyłom w zasadzie wzajemnego zaufania, J. Barcik celnie zauważa, iż opiera się ona na przeświadczeniu, iż inne państwa członkowie podzielają, respektują oraz stosują pewne wspólne normy i zasady³⁵. Przekonanie to w istocie rzeczy powinno być zasadne, gdyż owe wspólne wartości, między innymi kluczowa dla omawianej problematyki zasada państwa prawnego z art. 2 TUE, która to przekłada się na szerokie pojęcie praworządności, zostały zaakceptowane przez wszystkie państwa członkowskie. Co więcej, zostały przez nie uznane kilkakrotnie, między innymi przy ratyfikacji traktatów akcesyjnych oraz traktatu z Lizbony. Za M. Taborowskim można postawić tezę nawet o krok dalszą: od wzajemnego zaufania na tej płaszczyźnie uzależniony jest cały system prawny Unii, a w szczególności jego autonomia³⁶. Trybunał postrzega owe zagadnienie w sposób tożsamy z piśmiennictwem. W omawianym wyroku w sprawie Achmea niezwykle wyraźnie akcentuje znaczenie zasady wzajemnego zaufania i powyżej sformułowane wnioski³⁷. Czyni to ze względu na świadomość, iż do prawidłowej implementacji skutków wyroku niezbędne jest owo zaufanie. Jednym z głównych czynników, które doprowadziły do tak szerokiej popularyzacji BIT-ów i zawartych w nich klauzul arbitrażowych był stosunek pomiędzy podmiotem

³⁴ W. Lewandowski, *Pomiędzy Scyllą zawieszenia wzajemnego zaufania i Charybdą fragmentaryzacji standardu ochrony prawa podstawowego - dylematy Trybunału Sprawiedliwości w wyroku C-216/18 PPU, LM, Europejski Przegląd Sądowy 2019, Nr 2.*

³⁵ J. Barcik, *Ochrona praworządności w Radzie Europy i Unii Europejskiej ze szczególnym uwzględnieniem niezależności sądów i niezawisłości sędziów*, 2019, s.

³⁶ M. Taborowski, *Mechanizmy ochrony praworządności państw członkowskich w prawie Unii Europejskiej*, Warszawa 2019, s. 19.

³⁷ Punkty 32-34 Orzeczenia.

zagranicznym, który dokonywał pewnej inwestycji i państwem przyjmującym ją. Z naturalnych względów państwo jest strukturą dysponującą silniejszym władztwem niż podmiot inwestujący³⁸. Potencjalne ryzyko związane z tą dysproporcją doprowadziło do chęci stworzenia swoistych gwarancji, którą były zewnętrzne, niezależne trybunały arbitrażowe³⁹. Wprowadzając pewną generalizację, która jednak w znacznym stopniu oddaje realny stan rzeczy, można stwierdzić iż kraje, z których pochodzili owi inwestorzy to zwykle państwa zachodnie. Obecnie mają one liczne zastrzeżenia co do stanu praworządności w krajach takich jak Polska. Zastrzeżenia te, tak jak zostało wykazane powyżej, podzielane są przez unijne organy i być może w niedalekiej przyszłości również przez Trybunał. Idąc z duchem orzeczenia Achmea oraz zaleceń Komisji państwa członkowskie dokonują stopniowej dekonstrukcji struktury zawartych wewnątrz Unii BIT-ów, a inwestorzy wycofują swoje wezwania na arbitraż względem państw⁴⁰. Kluczową z konsekwencji takich działań jest to, iż potencjalne spory będą poddane jurysdykcji sądów krajowych. Stan prawny wraca zatem do tego, który miał miejsce przed zawieraniem BIT-ów, z tą różnicą, iż obecnie sądy poszczególnych państw członkowskich należy postrzegać również jako sądy należące do unijnej struktury sądownictwa ze wszelkimi tego konsekwencjami. Stan ten faktycznie być może niwelowałby obawy krajów pochodzenia inwestorów oraz samych inwestorów, bowiem skuteczną oraz efektywną barierą przed potencjalnymi nadużyciami państw przyjmujących byłoby niezależne sądownictwo dysponujące szeregiem środków wynikających z Traktatów, pozwalających na zwrócenie się w razie spełnienia przesłanek do TSUE.

Scharakteryzowany powyżej system mógłby funkcjonować skutecznie i satysfakcjonująco dla poszczególnych państw oraz podmiotu prywatnego (inwestora), a także zapewniać wzajemną ochronę każdej ze stron. Poważną wyrwą w takim rozwiązaniu jest niestety właśnie kryzys praworządności w UE, który w sposób opisany w pracy przekłada się bezpośrednio na impas w zakresie wzajemnego zaufania, niezbędnego do działania tak delikatnego mechanizmu. Optyka państw pochodzenia inwestora w razie nieprzychylnego orzeczenia wydanego

³⁸ J. Funk, W. Chwalej, *Inwestycje międzynarodowe*, w: *Międzynarodowe prawo handlowe*, red. M. Pazdan, Warszawa 2006, s. 323.

³⁹ Zob. M. Gorgol, *Ochrona przed wywłaszczeniem w bilateralnych umowach o wzajemnej ochronie inwestycji w świetle wypowiedzi trybunałów arbitrażowych*, Państwo i Prawo 2017, Nr 11, s. 99, P. Figuła, A. Rudkowska, *Konflikt interesów w arbitrażu inwestycyjnym. Wyrok C-284/16 i jego oddziaływanie na losy BIT-ów*, ADR 2018, Nr 3, s.42.

⁴⁰ Przykładem takiej praktyki jest głośny spór Airbus Helicopters S.A.S. i Airbus S.E v. Polska. Inwestor po wyroku w sprawie Achmea odstąpił od arbitrażu, ale w dalszym ciągu podtrzymuje swoje roszczenia. <https://www.prokuratoria.gov.pl/index.php?p=new&tidg=mg,21&tid=65>

przez sąd krajowy państwa, wobec którego wysuwane są zarzuty naruszania praworządności może być naznaczona owym spadkiem zaufania. Po pierwsze może ono realnie sądzić, iż kraj przyjmujący wywierał naciski na sąd orzekający w celu uzyskania korzystnego rozstrzygnięcia. Na potwierdzenia swoich zarzutów dysponowałby znacząca argumentacja dotycząca możliwości, które mogą zostać wykorzystane do tego typu działań. Po drugie, realne jest pragmatyczne wykorzystywanie zarzutów dotyczących praworządności do podważania wyroków sądu krajowego państwa przyjmującego, choćby nawet okoliczności jego wydania pozostawały wzorcowe. Warto pamiętać, iż na tym polu rozwiązywanie sporów przez niezależne sądy arbitrażowe pozwoliłoby na ich „odpaństwienie” poprzez wyłączenie jurysdykcji kraju, przestrzeganie przez który zasady praworządności jest kontestowane⁴¹. Warto pamiętać o tym, iż z reguły podmioty będące inwestorami, są mocno związane gospodarczo z państwami swojego pochodzenia. Wynika to z prostego rachunku ekonomicznego, zwykle inwestorzy to podmioty gospodarcze dysponujące znacznym kapitałem, co przekłada się pośrednio na ich wpływy, także na płaszczyźnie politycznej. Generując jednocześnie naturalną chęć ochrony interesów inwestora przez państwo pochodzenia⁴².

V. Podsumowanie

Przedstawione okoliczności niewątpliwie stanowią wyzwanie dla całej UE. Należy ponownie podkreślić fakt, iż zgodnie z postanowieniami Traktatów sądy krajowe należy traktować jako sądy unijne⁴³. Implikacje płynące z tego faktu stanowią szerokie *spectrum*. Jednakże w kontekście omawianego zagadnienia kluczowe jest wzmocnienie efektywności kontroli ich niezależności, którą jest jedną ze składowych praworządności⁴⁴. Wynika to nie tylko z konieczności przestrzegania zobowiązań traktatowych, ale także praktycznych realnych konsekwencji

⁴¹ P. Figuła, A. Rudkowska, *Konflikt interesów w arbitrażu inwestycyjnym. Wyrok C-284/16 i jego oddziaływanie na losy BIT-ów*, ADR 2018, Nr 3, s.47.

⁴² Zob. M. Bors, *Pojęcie i status inwestora w międzynarodowym prawie inwestycyjnym. Część II*, Studenckie Zeszyty Naukowe 2016, Nr 30, s. 23, B. Legum, *Defining investment and investor: Who is entitled to claim?*, presentation at the Symposium “Making the Most of International Investment Agreements: A Common Agenda”, December 12, 2005, s. 1.

⁴³ Zob. P. Kapusta, *Sąd krajowy jako sąd unijny*, w *Zasada pierwszeństwa prawa Unii Europejskiej w praktyce działania organów władzy publicznej RP* red. M. Jabłoński, S. Jarosz-Żukowska, Wrocław 2015, s. 227.

⁴⁴ Koumnikat Komisji: *Dalsze umacnianie praworządności w Unii: Aktualna sytuacja i możliwe kolejne działania z dnia 03.04.2019 r.*, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?qid=1563355748503&uri=CELEX:52019DC0163>, s. 1.

związanych z osłabieniem zaufania wewnątrz UE. W toku analizy przeprowadzonej w pracy zostały przedstawione objawy tego procesu. Mają one także swoje reperkusje wobec postanowień wynikających z orzeczenia Achmea.

Dlatego też analizując holistycznie cały kontekst polityczny i prawny związany z konsekwencjami kryzysu praworządności można postawić tezę, iż klauzule arbitrażowe mogłyby się okazać w pewnych sytuacjach odpowiednim rozwiązaniem. Takim, które zapewniałoby szczególną ochroną w stosunkach nadzwyczaj delikatnych, narażonych na potencjalne nadużycia oraz kontrowersje. Naturalnie podstawą wyrokowania TSUE jest modelowy stan prawny wynikający z Traktatów, jednakże niejednokrotnie w swojej historii Trybunał orzekał biorąc pod uwagę okoliczności wynikające z aktualnej sytuacji politycznej. Dlatego też nie jest wykluczone, zdaniem autora, wypracowanie *de lege ferenda* swoistej trzeciej drogi, w postaci stworzenia pewniej formy kontroli Trybunału nad orzeczeniami sądów arbitrażowych. Należy bowiem pamiętać, iż zdaniem niektórych przedstawicieli doktryny i dużej części państw przyjmujących inwestycje trybunały arbitrażowe są bardziej przychylnie podmiotom prywatnym⁴⁵. Stąd też być może najbardziej praktycznym byłoby poszukiwanie rozwiązania pośredniego, które w największym stopniu odpowiadałoby potrzebom każdej z zainteresowanych stron. Mimo wszystko jednak najprawdopodobniej Trybunał utrzyma linię orzecniczą, która będzie wpisywać się we wnioski wynikające z argumentacji przyjętej w orzeczeniu Achmea.

Bibliografia

Orzecznictwo

Wyrok wielkiej izby TS z dnia 27 lutego 2018 r. w sprawie C 64/16 Associação Sindical dos Juízes Portugueses przeciwko Tribunal de Contas, ECLI:EU:C:2018:117.

Wyrok wielkiej izby TS z dnia 6 marca 2018 r. w sprawie C 284/16 Slovakische Republik przeciwko Achmea BV, ECLI:EU:C:2018:158.

Wyrok wielkiej izby TS z dnia z dnia 25 lipca 2018 r. w sprawie C 216/18 PPU LM, ECLI:EU:C:2018:586.

Literatura

Augustyniak Ł., *Rec: M. Bungenberg, J. Griebel, S. Hobe, A. Reinisch (red.), International Investment Law, Baden-Baden 2015*, Europejski Przegląd Sądowy 2018, Nr 8.

Baratta, R., *Rule of Law 'Dialogues' Within the EU: A Legal Assessment*, HJRL 2016, No. 8.

⁴⁵ M. Dziurda, C. Wiśniewski, Wpływ umów BIT na suwerenność państw, *Przegląd Prawa Handlowego*, Nr 12, s. 12-18.

- Barcik J., *Ochrona praworządności w Radzie Europy i Unii Europejskiej ze szczególnym uwzględnieniem niezależności sądów i niezawisłości sędziów*, 2019.
- Biernat S., *Czy koniec rozstrzygania sporów na tle BIT przez sądy polubowne?*, Europejski Przegląd Sądowy 2018, Nr 5.
- Bors M., *Pojęcie i status inwestora w międzynarodowym prawie inwestycyjnym. Część II*, Studenckie Zeszyty Naukowe 2016, Nr 30.
- Chyla Ł., *The Future of Intra-EU BITs after the Achmea Judgement*, ADR 2018, Nr 3.
- Chwalej W., Funk J., *Inwestycje międzynarodowe*, w: *Międzynarodowe prawo handlowe*, red. M. Pazdan, Warszawa 2006.
- Dziurda M., Wiśniewski C., *Wpływ umów BIT na suwerenność państw*, Przeglądu Prawa Handlowego, Nr 12.
- Hindelang S., *The Limited Immediate Effects of CJEU's Achmea Judgement*, Verfassungsblog on Matters Constitutional.
- Gorgol M., *Ochrona przed wywłaszczeniem w bilateralnych umowach o wzajemnej ochronie inwestycji w świetle wypowiedzi trybunałów arbitrażowych*, Państwo i Prawo 2017, Nr 11.
- Grzelak A., *Wzajemne zaufanie jako podstawa współpracy sądów państw członkowskich UE w sprawach karnych (uwagi na marginesie odesłania prejudycjalnego w sprawie C-216/18 PPU Celmer)*, Państwo i Prawo 2018, Nr 10.
- Kapusta P., *Sąd krajowy jako sąd unijny*, w: *Zasada pierwszeństwa prawa Unii Europejskiej w praktyce działania organów władzy publicznej RP* red. M. Jabłoński, S. Jarosz-Żukowska, Wrocław 2015.
- Kułaga Ł., *Unia Europejska a zmiana paradygmatu w międzynarodowym prawie inwestycyjnym*, Europejski Przegląd Sądowy 2017, Nr 4.
- Kułaga Ł., *Udział Polski w transformacji międzynarodowego prawa inwestycyjnego. Aspekty prawnomiędzynarodowe i konstytucyjne.*, Przegląd Sejmowy 2018, Nr 3.
- Legum B., *Defining investment and investor: Who is entitled to claim?*, presentation at the Symposium "Making the Most of International Investment Agreements: A Common Agenda", December 12, 2005.
- Lewandowski W., *Pomiędzy Scyllą zawieszenia wzajemnego zaufania i Charybdą fragmentaryzacji standardu ochrony prawa podstawowego - dylematy Trybunału Sprawiedliwości w wyroku C-216/18 PPU, LM*, Europejski Przegląd Sądowy 2019, Nr 2.
- Taborowski M., *Mechanizmy ochrony praworządności państw członkowskich w prawie Unii Europejskiej*, Warszawa 2019.
- Pech, L. *A Union Founded on the Rule of Law: Meaning and Reality of the Rule of Law as a Constitutional Principle of EU Law*, ECLR 2010, No. 6.
- Rasmussen M., *Revolutionizing European Law: A History of the Van Gend en Loos Judgment*, Int'l J Const L 2014, No. 1.

Szilágyi S.G., *The CJEU Strikes Again in Achmea. Is this the end of investor-State arbitration under intra-EU BITs?* International Economic Law and Policy.

Streszczenie

Jedną z głównych cech prawa europejskiego jest jego złożoność oraz komplementarność. Orzeczenie Achmea jest doskonałą inkarnacją tych cech. Rozstrzygnięcie przez Trybunał Sprawiedliwości w tej sprawie wywarło rewolucyjne skutki w dziedzinie arbitrażu inwestycyjnego. Konsekwencje te mają także swoje reperkusje na płaszczynie całego systemu prawa unijnego, ze względu na zjawisko określane jako kryzys praworządności w UE. Esencją pracy jest próba dokonania niezbędnej syntezy obu procesów wraz z próbą diagnozy ich obecnego wymiaru, a także przyszłych rozstrzygnięć.

SŁOWA KLUCZOWE: Achmea, arbitraż, inwestycyjny, praworządność, TSUE

Summary

One of the main features of European law is its complexity and complementarity. Achmea's judgment is the perfect incarnation of these qualities. The Court of Justice's decision in this matter has had a revolutionary effect in the field of investment arbitration. These consequences also have their repercussions on flattening the whole system of EU law, due to the phenomenon referred to as the crisis of the rule of law in the EU. The essence of the work is an attempt to make the necessary synthesis of both processes along with an attempt to diagnose their current dimension, as well as future decisions.

KEY WORDS: Achmea, investment, arbitration, rule of law, ECJ

Nota o autorze

Jakub Kozłowski - student IV roku prawa na Uniwersytecie Jagiellońskim, seminarzysta w Katedrze Prawa Europejskiego WPiA UJ. Zainteresowania: prawo europejskie, prawo ochrony konkurencji. Stypendysta Stypendium Rektora UJ i Stypendium Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego dla wybitnych studentów.